

УМОВИ ПОДОЛАННЯ РИЗИКІВ ТА ДОСЯГНЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ: СИНЕРГЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Воронкова В.Г. (м. Запоріжжя)

Анотації

В статті дається аналіз умов досягнення стабільності, що супроводжується подоланням ризику, дезорганізації, нестійкості, криз ідентичності, легітимності, участі, проникнення, розподілу; аналіз теорій модернізації – ліберальної і консервативної; процесу демократизації та факторів – політико-правових, економічних, соціокультурних, технологічних, що сприяють досягненню стабільності в українському соціумі.

The author gives the analysis of terms of achievement of stability, which are accompanied by overcoming risk, disorganization, instability, crises of identity, legitimacy, participation, penetration, distributing, analysis of theories of modernization – liberal and conservative; analysis of the process of democratization and factors – political, economical, sociocultural, technological, that assist the achievement of stability in Ukrainian society.

Ключові слова

СИНЕРГЕТИКА, СТАБІЛЬНІСТЬ, РИЗИК, МОДЕРНІЗАЦІЯ, ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ, ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ, АДАПТАЦІЯ, СТАБІЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК, КОНСОЛІДАЦІЯ

Вступ

Поняття „стабільності” в українському соціумі пов’язується з подоланням ризику, в якому кристалізуються досвід і проблеми нашого суспільства. Безперечно, що в українському соціумі одночасно зростають безпека, ненадійність, штучне розв’язання громадянської війни, різні форми дестабілізації і руйнації суспільства, колізії в конституційному праві. Слід проаналізувати чотири таких основних сфери в дослідженні ризику як соціального явища: 1) сприйняття та ідентифікація ризику; 2) аналіз та оцінка ризику; 3) прийняття рішень в умовах ризику; 4) управління ризиками.

Мета статті:

- проаналізувати поняття „стабільність”;
- визначити умови, при яких українське суспільство може бути стабільним;
- обґрунтувати сутність і кризи модернізаційного періоду;
- дати характеристику процесу демократизації в сучасному суспільстві.

Обговорення проблеми

В умовах глобалізації, як відмічає Ж.Дерріда, спостерігається відсутність центрованості світу з одноманітною культурою, традицією і

правом, існує плюралістичний світ з різноманітністю традицій, релігійних і політичних переконань, стилів поведінки різноманітних груп. Сучасна епоха характеризується радикальними соціальними змінами, відбувається втягнення різних сучасних суспільств в глобальну систему взаємозв'язків і взаємозалежностей; глобалізація соціальних зв'язків перетворює простір і час сучасного існування людей. Суспільство ризику приходить на зміну індустріальному суспільству і характеризується новими невизначеностями, індивідуальними і радикальними змінами ключових соціальних інститутів. Поняття „суспільство ризику” було введено німецьким соціальним філософом У.Беком в 1992 р. у доробку „Від індустріального суспільства до суспільства ризику”. В такому суспільстві ризику по більшій мірі є соціально мотивованими і сконструйованими, які відбуваються внаслідок краху традиційних адміністративних начал і базової раціональності. Зростає конфлікт між наукою і політикою, а головне відповідальність за ризик покладається на фактори соціального порядку, тобто на процеси, пов'язані з прийняттям рішень; ризик в сучасному світі є атрибутом самого соціуму як соціального і політичного організму. Ця позиція визначається як засаднича для визнання суспільства ризику в якості нової реальності, що породжується соціумом і визначає соціум нестабільним і схильним до саморуйнування. Суспільство ризику формується в умовах глобалізації, а глобальне суспільство людей уявляється сьогодні як суспільство ймовірнісне, слабо прогнозоване і контрольоване, міра невизначеності якого постійно зростає. Ризик як атрибут невизначеності стає невід'ємною рисою такого суспільства, а перехід від одного соціального порядку до іншого супроводжується явищами соціального хаосу, який виступає специфічним станом соціальної системи. Розгортання самоорганізаційних механізмів трансформації соціальної системи, вихід на нові параметри порядку залежить від історичних, економічних, політичних, духовно-ідеологічних, правових засад суспільства. Ризик відображає особливий зріз соціальної реальності і суспільного життя в цілому. Об'єктивне існування ризику зумовлюється як ймовірнісна характеристика багатьох природних і соціальних процесів, так і багатоваріантність відносин, в які вступають суб'єкти-учасники даних процесів. Ситуації ризику супроводжують три співіснуючих умови: 1) наявність невизначеності; 2) необхідність вибору альтернативи; 3) можливість оцінити можливий початок альтернатив. Соціальна складова ризиків пов'язана з проблемою „вибору” та „оцінки”, а також прийняття відповідного рішення, стає сьогодні визначальною і в політичних, і в економічних процесах (Е. Гідденс). Умовами досягнення стабільності в українському соціумі є: виявлення рівня ризику суспільного життя, що вирішується шляхом створення адекватного комунікативного поля, в якому здійснюється діалог між різними концепціями і оцінками ризику, які існують в суспільстві, проте є загроза виникнення „комунікаційного

ризик” в суспільстві ризику. Панацеєю від ризику може стати „рефлесуюча модернізація” (У. Бек), джерелами якої є наука, інтелігенція, групи тиску, які здатні підвищити рівень довіри в суспільстві; передумовою стабільного розвитку є екологічна стабільність, тобто збереження непорушених господарською діяльністю людини природних екосистем і відродження порушених екосистем; стабілізація економіки – це комплекс заходів держави і наднаціональних органів з метою недопущення або послаблення економічної кризи, підтримання стабільних темпів виробництва, зайнятості та цін. Цей комплекс залежить від рівня дестабілізації кожного із названих трьох показників у цілому, а також від економічної політики уряду, зовнішніх умов; онтологізація невизначеності, що пов’язана з прийняттям визначальної інформаційної неоднорідності світу, неурівноваженості взаємодії, ефекта нелінійності і порушення принципу когерентності (коли локальним причинам відповідають глобальні наслідки); характеристика буття та універсуму, що вказує на стан невиявлених референтів майбутнього і відображає тип взаємодій, що позбавлені кінцевої стійкої форми; нестійкість (нетривкість, хиткість) – стан чи процес, зумовлюючий вихід об’єкта чи системи із стану системної цілісності, із нормального для даної системи стану. Специфічною формою нестійкості є нестійкість людської цивілізації. Субординаційними елементами загальноцивілізаційної нестійкості по окремим сферам являються: **економічна нестійкість** як вирішальний елемент загальної нестійкості; **військово-політична нестійкість** проявляється у розповсюдженні ядерної зброї, зростання витрат на армію і озброєння; соціальна нестійкість виражається в крайній бідності великої маси людей, посиленні соціальних протиріч у більшості держав; **демографічна нестійкість** породжується перенаселенням планети, через що не в змозі забезпечити в достатній мірі достатнім продовольством, чистою водою, повітрям, нормальними кліматичними умовами людей; **фінансово-економічна нестійкість**, що проявляється в хиткості світових фінансових, фондових, кредитних ринків, курсів акцій, валют; **міжцивілізаційна стійкість**, що виникла в ХХ ст. як протистояння між носіями ліберальних західних і традиційно східних цінностей; **моральна нестійкість** заключається в перманентному і масштабному падінні моральних норм, відхилення людини від людської сутності в сторону первісного стану; **нестійкість особистого життя** виражається в порушенні прав людини, зростанні злочинності проти особистості, збільшенні терористичних актів. Подолання ризиків, невизначеності, нестабільності, конфліктогенності, суперечливості, хаосології всіх процесів в суспільстві є умовами досягнення стабільності, яка є ще категорією невизначеного майбутнього українського соціуму. Реформи в економіці, політиці, духовній і соціальній сферах можуть стати засобом подолання багатовікової і сьогодишньої лімітрофності, як відмічає М.І. Михальченко, роздвоєності

України і перетворення її на консолідоване, високоцивілізоване, демократичне суспільство [1].

Стабільність – це стан політичної системи суспільства, система зв'язків між різними політичними суб'єктами, для яких характерні певна стійкість, єдність і цілісність, здатність до ефективності й конструктивності. Якостями політичної стабільності виступають ефективність влади та її послідовність, визначеність порядку і умов прийняття та реалізації рішень, легітимність системи та її здатність адекватно реагувати на зовнішні зміни. Умови досягнення політичної стабільності розглядаються в рамках теорії політичної модернізації (С.Хантінгтон, Д.Сендерс, Д.Істон, Р.Дарендорф, Л.Лейнхарт), згідно якої необхідно: колективне лідерство, поетапність реформ, тактика „бліцкригу”, врахування політичного часу, сильна виконавча влада [2, 631].

Ризики пов'язані з кризами. Кризи модернізаційного періоду включають: 1) криза модернізації; 2) криза ідентичності; 3) криза легітимності; 4) криза участі; 5) криза проникнення; 6) криза розподілу.

Криза ідентичності – пов'язана з виробленням нових форм національної і політичної свідомості, усвідомленням народом себе як єдиної політичної спільноти, свого місця в світі, своїх національних інтересів і зовнішніх загроз і викликів. **Розбіжності** відносно території, оцінки історичного минулого, етнічна непримиримість здатні підірвати єдність суспільства і породити в ньому дезінтегруючі конфлікти.

Криза легітимності може виникнути через відсутність визнання правомірності уряду приймати і здійснювати найбільш важливі рішення, домагання окремих конкуруючих елітних угруповань на владу, гострих розбіжностей і конфліктів всередині еліти, а також між елітою і суспільством, заперечення результатів виборів і самих механізмів легітимації влади зі сторони опозиційно налаштованих груп.

Криза участі виникає тоді, коли посилюється масовий протест, який не „вміщується” в традиційно інституціональні форми, і тому викликає радикалізацію мас і сприяє застосуванню насилля і його використання для вирішення політичних проблем.

Криза проникнення може бути породжена труднощами організації вертикалі влади, неспрацюванням механізму виконання рішень на низовому рівні, конфліктом між регіональними і політичними елітами.

Криза розподілу зумовлена незгодою більшості суспільства відносно принципів і характеру розподілу основних суспільних благ: власності, землі, природних ресурсів, соціальної допомоги тощо.

Криза вирішення конфліктів базується на загостренні конфліктів перехідного періоду; в умовах відсутності ефективних інститутів мирного урегулювання і вирішення конфліктів. Конфлікти здатні вийти з-під контролю і привести до насильницьких зіткнень різних соціальних груп. Як свідчить аналіз, ці кризи в дійсності тісно взаємопов'язані одна з

одною: криза розподілу здатна спровокувати кризу конфліктів і підірвати легітимність існуючих політичних інститутів, криза ідентичності може сприяти зростанню кризи вирішення конфліктів, а криза управлінська може підірвати легітимність влади тощо.

Умови досягнення стабільності в українському соціумі формуються в контексті двох теорій модернізації – **ліберальної і консервативної**. Ліберальна теорія модернізації розглядає процес модернізації як перехід від традиційного до сучасного суспільства, тобто як свого роду процес „**вестернізації**”. Представники ліберального напрямку виходили з універсальної картини суспільного розвитку. Згідно з їх думкою, всі країни розвиваються згідно єдиної схеми і зразка. Незважаючи на багатоманітність культур, традицій, історичних і соціальних особливостей, специфіки темпів розвитку у всіх країнах повинна сформуватися приблизно подібна модель соціальної системи. Її основними рисами повинні стати ринкова економіка, відкрите суспільство, інформаційні технології, розвинені мережі комунікацій, соціальна мобільність, раціональність, плюралізм, демократія, свобода, що є загальноцивілізаційними цінностями світового масштабу. З точки зору ліберального підходу до аналізу **модернізації** слід виокремити „**первинну**” й „**вторинну**” модернізацію. Перша являє собою досвід розвитку західних країн, друга – свого роду „**модернізацію навздогін**”, копіювання досвіду країнами, що розвиваються. Політична модернізація розглядається прихильниками цього підходу як процес становлення демократичних інститутів, формування громадянського суспільства, конкурентного політичного середовища і розширення політичної участі мас.

Ліберальна теорія модернізації піддавалася критиці з двох сторін: з **радикальної і консервативної**. Радикали відмічали ідеологічний характер теорії, експансію західних цінностей, залежний характер розвитку. Представники консервативного напрямку робили акцент на внутрішніх суперечностях процесу **модернізації**, конфлікті політичної участі та інституціоналізації, збереженні політичної стабільності і порядку (як умовах успішного соціально-економічного розвитку), відповідності характеру і напрямку процесів розвитку національним та історичним особливостям країн, що розвиваються. Один із найбільш політичних представників **консервативної теорії** модернізації С.Хантінгтон відмічав, що основна проблема політичної модернізації – це створення міцних та організаційних інститутів, здатних ефективно вирішувати найбільш важливі для суспільства проблеми. Рівень демократизму і відкритості в цей період є другорядним питанням. Умови досягнення стабільності в українському соціумі пов'язані із становленням **політичної модернізації**: 1) процесом становлення демократичної політичної системи; 2) процесом створення міцних та організаційних інститутів, здатних ефективно вирішувати найбільш важливі для суспільства проблеми. **Тупикова модернізація** є контрумовою

стабільності, яка характеризується не розвитком суспільства, а його катастрофічним станом. Різновидом контрмодернізації є **квазімодернізація**, тобто такий тип суспільного розвитку, коли запозичаються зовнішні зразки і моделі, а їх зміст і функції не знаходять втілення в суспільній і політичній практиці. Прикладом цього можуть бути конкурентні вибори при нерівних для кандидатів умовах, існування трьох гілок влади при збереженні моноцентричного характеру влади. Процеси модернізації також можуть викликати сильну реакцію протидії їм, породити **антимодернізацію**. Останнім часом деякі політологи стали говорити про **контрмодернізацію**, відмічаючи, що результатом контрмодернізації може стати формування **гібридних режимів** (наприклад, демократури чи диктократії). Таким чином, процеси модернізації можуть бути альтернативні як по змісту, так і по кінцевим результатам.

Умови досягнення стабільності в українському соціумі пов'язані з підвищенням ролі **економічного фактору**, який здійснює значний вплив на процес демократизації суспільства. Демократизація в суспільстві стає можливою у тому випадку, коли економічні зміни приводять до важливих змін в стратифікаційній системі суспільства, впливають на зменшення поляризації суспільства, приводять до зміни цінностей, що пояснюється наступним чином:

- зростання економічного добробуту сприяє досягненню стабільності і формуванню нових цінностей, сприяючи розвитку міжособистісної довіри, компетентності і задоволеності життям; ці якості взаємопов'язані з легітимністю демократичних політичних інститутів;
- економічне зростання впливає на розвиток освіченості суспільства;
- економічне зростання приводить до формування середнього класу, що є соціальною основою демократії;
- економічне зростання сприяє розвитку торгівлі, інвестицій, комунікацій, інформаційних технологій, туризму, що відкриває суспільство до впливу демократичних ідей.

Якщо процес демократизації є успішним для громадянського суспільства, то настає **фаза демократизації**, в яку А.Пшеворський включає процес „вивільнення із-під авторитарного режиму”. Для переходу до стабільного демократичного режиму необхідно конституювати основні політичні інститути, визначити основні правила гри і зафіксувати найважливіші норми в конституції. У цьому випадку, якщо нові конституційні норми гарантують рівноправність для всіх політичних сил, формується **політична конкуренція** як одна із найважливіших ознак демократії.

Поняття „**стабільності**” означає, як відмічають Т.Карл і Ф.Шміттер, інституціоналізацію, тобто формування і утвердження демократичних політичних інститутів, тобто згоду основних політичних

сил. Л.Даймонд відмічає, що **консолідація демократії**, зводиться до досягнення широкої і глибокої підтримки демократії. **Х.Лінц** і **А.Степан** пов'язують консолідацію суспільства з підтримкою правил і порядків, утвердження відкритої структури, політичної конкуренції, формування інститутів представництва інтересів. **Консолідацію** слід уявити як процес вироблення згоди еліт відносно демократичних інститутів, так і підтримку їх суспільством. **Консолідація** являє собою процес інституціоналізації вироблених в процесі демократизації норм, правил, процедур, форм політичної поведінки. З позиції **максималістського** трактування консолідації вона являє собою результат формування дієздатного громадянського суспільства, правової держави, лояльної до демократії бюрократії та інституціоналізації ринкової економіки. **Х.Лінц** і **А.Степан** виокремлюють чотири сфери, з якими пов'язана консолідація і стабільність суспільства:

- 1) громадянське суспільство, яке ефективно взаємодіє з державою;
- 2) автономне політичне суспільство (демократичні процедури та інститути);
- 3) лояльна по віднесенню до демократії бюрократія та ефективний держапарат;
- 4) правова держава;
- 5) інституціоналізована економічна спільнота, що уявляє собою сукупність стійких норм, що регулюють як поведінку агентств на ринку, так і сферу взаємовідносин держави і ринку.

Р.Даль виокремлює декілька умов, які сприяють **стабілізації** суспільства: 1) нейтралізація засобів насильницького тиску; 2) однорідність суспільства в культурному відношенні; 3) відсутність сильної залежності від сильної іноземної держави.

В консолідованому суспільстві передбачається консенсус еліт і суспільства відносно демократичних процедур, збереження конкуренції і змісту політики, досягнення глибокої легітимації, інституціоналізації нових норм і структур режиму. На відміну від С.Хантінгтона, який гарантом стабільності будь-якого суспільства вважає високий рівень **інституціоналізації**, організацію і контроль владних інститутів, їх здібність реагувати на нові проблеми і вирішувати існуючі проблеми, **А.Лейпхарт** робить акцент на **співпрацю еліт**, які дозволяють вижити і зберегтися демократії в багатоскладному суспільстві, вирішити проблеми на рівні публічного самоврядування.

Синергетична парадигма публічного адміністрування, що сприяє досягненню стабільності, досліджує кооперативні явища в нелінійних, неурівноважених відкритих системах. Синергетична парадигма представлена такими авторами, як Г.Хакен, Г.Ніколіс, Пригожін, А.Баблюяц, С.Вейнберг, П.Гленсдорф, Р.Грехем, К.Джордж, Р.Дефей, Дж.Кагліоті, М.Курбейдж, С.Курдюмов, Л.Лугіато, Х.Майнхардт, К.Майнцер, Б.Бірза, Дж.Ніколіс, Б.Мізра, Дж.С.Ніколіс, К.Ніколіс, Л.Розенфельд, М. Стадлер, Дж.М.Т. Томпсон, Дж.В.Хант, Ф.Хепін, В.Бех,

В.Андрущенко, М.Михальченко тощо. О.Тоффлер вважає, що ідеї синергетики грають центральну роль в останній по часу науковій революції [1, 903]. На рівні самовизначення синергетика конститує себе як концепція **неурівноваженої динаміки чи теорія самоорганізації** нелінійного динамічного поля, що сприяє визначенню нової матриці бачення об'єкта в якості складного цілого, показником якого виступає динамічний розвиток, що включає іманентний потенціал самоорганізації. Тому є надія вбачати в публічному адмініструванні **макроскопічні явища самоорганізації**, яка сприяє ізоляції ентропії і тенденції розвитку системи до урівноваженого стану. За визначенням Г.Ніколіса і Пригожина, „ми живемо в світі нестійких процесів”, проте на всіх рівнях структурної організації буття саме неурівноваженість виступає умовою і джерелом виникнення „порядку із хаоса”. Синергетична парадигма публічного адміністрування повинна сприяти „зародженню уповноваженості”, яка можлива у неурівноважених системах [2, 902-903].

Публічне стабільне адміністрування – це суспільно-політична влада, основні види якої: 1) *влада народу* як безпосереднє народовладдя, безпосередня демократія (вибори, референдуми); 2) *державна влада* – законодавча, виконавча, судова; 3) *місцеве самоврядування* – місцева публічна влада, що здійснюється, зокрема, територіальними громадами, представницькими органами місцевого самоврядування – місцева, публічна влада, що здійснюється, зокрема, територіальними громадами, представницькими органами місцевого самоврядування (радами), виконавчими органами – рад, сільськими, селищними, міськими головами тощо. Термін „**публічна влада**” аналогічний терміну „народовладдя” [2, 196]; врядування. На публічне стабільне адміністрування великий вплив здійснює зовнішнє середовище (макросередовище), що включає наступні складові: економічне середовище; політичне середовище; соціальне середовище; науково-технічне середовище; правове середовище; культурне середовище; природне середовище; ідеологічне середовище; демографічне середовище; географічне середовище. Існує **ряд факторів** внутрішнього середовища, що впливають на сутність парадигми публічного адміністрування: цілі системи; стратегія розвитку (цілі, задачі, зміст); функції управління (склад, зміст, ступінь централізації); методи управління (механізми реалізації); технології процесів управління; інформація управління; техніка управління; персонал управління (соціально-культурні, психологічні, професійно-кваліфікаційні характеристики); організаційна культура (цінності, стандарти поведінки, традиції, філософія управління); джерела (фінансові ресурси, людські ресурси, матеріальні ресурси); дослідження і наукові розробки (портфель угод, стан науково-дослідницької бази, склад кадрів, НІОКР) [3, 59-60].

Великий вплив на формат парадигми стабільного публічного адміністрування здійснюють **цінність орієнтації** зі специфічними

типами цільових переваг: 1) *теоретичні* – істина, знання, раціональне мислення; 2) *економічні* – практичність, корисність, накопичення багатства; 3) *політичні* – влада, визнання; 4) *соціальні* – відсутність конфлікту; 5) *естетичні* – гармонія, форма і симетрія; 6) *релігійні* (етика, моральні проблеми). Рекомендується обмежитися тими сферами, які здійснюють істотний вплив на діяльність **публічного адміністрування**, аналіз яких отримав назву PEST – аналіз (PEST – згідно перших букв англійських термінів *Political-legal* (політико-правові), *Economic* (економічні), *Socicultural* (соціокультурні), *Technological* (технологічні).

Політико-правові фактори – це урядова стабільність, податкова політика і законодавство в цій сфері; антимонопольне законодавство, закони по охороні оточуючого середовища, регулювання зайнятості населення, зовнішньоекономічне законодавство; позиція держави до іноземного капіталу; профсоюзи та інші групи тиску (політичні, економічні).

Економічні фактори – тенденції валового національного продукту; стадії ділового циклу; відсоткова ставка і курс національної валюти; кількість грошей в обігу; рівень інфляції; рівень безробіття; контроль за цінами і заробітною платнею; ціни на енергоресурси; інвестиційна політика.

Соціокультурні фактори – демографічна структура населення; стиль життя; звичаї і уподобання; соціальна мобільність населення; активність населення.

Технологічні фактори – державна політика в сфері НТП; захист інтелектуальної власності; витрати на НІОКР з різних джерел.

Слід проаналізувати **матрицю загроз**: матрицю профілю середовища; модель М.Портера для аналізу конкурентних сил; аналіз зовнішніх стратегічних факторів; рівень стратегії вибору. **Властивості**, що характеризують публічне адміністрування, яке сприяє досягненню стабільності в українському соціумі:

- **безперервність функціонування** і розвитку системи, яка функціонує на основі суперечностей, конкуренції, багатоманітності форм функціонування і розвитку, здатності системи до оновлення та саморозвитку;
- **альтернативність** шляхів функціонування і розвитку на основі прогнозування та вибору певних альтернатив;
- **суперечність**, подолання якої можливо завдяки високому рівню організованості системи;
- **інерційність** (запізнення), подолання якої можливо завдяки введенню нових ресурсів і подоланню певних стереотипів мислення, норм поведінки;
- **адаптивність** – здатність системи нормального функціонувати при зміні параметрів зовнішнього середовища, адаптації системи до цих змін;

- *організаційність* – характеризується мірою приближення до показників-пропорційності, безперервності, ритмічності, ефективності;
- *стандартизація* – забезпечує сумісність даної системи з іншими системами та їх взаємозалежність в умовах розвитку міжнародної кооперації та стандартизації, які є умовою забезпечення якості системи;
- *інноваційний характер розвитку*, що направлений на ефективне використання природних ресурсів, праці і капіталу, упровадження патентів і ноу-хау, конкурентоспроможності товарів і високого життєвого рівня населення; інноваційного шляху, що є єдиним шляхом розвитку економічних систем.

Згідно з синергетичною парадигмою, дисипативні структури являють собою об'єктивацію свого роду **адаптаційного потенціалу** самоорганізуючої системи. Дисипативні структури з'являються кожного разу, коли система, здатна до самоорганізації за рахунок своїх *кооперативних властивостей*, організує простір для того, щоб „вижити” при різних впливах, що впливають на неї. Дисипативні структури є основоположними факторами морфогенезу, в той час як атрактор – станом, до якого тяжіє вся система. **Синергетична стабільна парадигма** публічного адміністрування повинна привести до: досягнення стабільності українського суспільства; створення адекватного комунікативного поля, в якому здійснюється діалог між політичними силами; ефективності влади та її послідовності; подолання кризи модернізації, ідентичності, легітимності, участі, проникнення, розподілу; конституювання основних політичних інститутів та правил гри; формування політичної конкуренції як однієї з найважливіших ознак демократії; вироблення згоди еліт відносно демократичних інститутів; формування дієздатного громадянського суспільства; народовладдя як джерела стабільного публічного адміністрування.

Демократичні засади стабільного регіонального врядування зводяться до визнання за всіма громадянами права на участь у формуванні органів державної влади та місцевого врядування, контролю за діяльністю цих органів, впливу на прийняття спільних для всіх рішень на засадах загального рівного виборчого права та здійснення цього права у процесі виборів, референдумів. В кінці 1950-х р.р. американські вчені **Д.Лернер** і **С.Ліпсет** висунули гіпотезу, згідно з якою успішне економічне зростання приводить до плюралізму і зумовлює виникнення демократичних засад врядування. Багаточисельні емпіричні дослідження стверджують взаємозв'язок між рівнем економічного розвитку і демократією. Так, серед країн з низьким рівнем економічного розвитку 75% відносяться до авторитарних режимів і 25% - до гібридних (напівдемократичних). Країни з високорозвиненою стабільною ринковою економікою практично всі (100%) є **демократичними**: серед країн з рівнем економічного розвитку „вище середнього” – 39% демократичних,

12% авторитарних і 48% - з гібридними режимами. Економічний стабільний розвиток тісно пов'язаний з рівнем доходів населення. В свій час Р.Даль вказував, що верхня межа ВВП на душу населення – 700-800 доларів, вище якої шанси поліархії мають найбільші переваги, а нижча межа – 100-200 доларів, нижче якої шанси у поліархії є невеликими. Пізніше, **Ліпсет, Сен і Торрес** прийшли до висновків, що шанси для стабільної демократії зростають у країн економічного розвитку до 2346 доларів ВВП на душу населення, в межах 2346-5000 доларів вони значно знижуються, а після 5000 відбувається стабілізація відносин між демократією і економікою. Проте на початку 1960-х р. прямолінійний характер взаємозв'язку між економічним розвитком і демократією був заперечений **В.Джекменом**, який висунув модель криволінійного взаємозв'язку, так як на певному етапі економічний розвиток може приводити до згортання демократії; **Г.О'Доннелл** вважає, що на певному етапі економічного розвитку керівним силам корисним є не демократичний розвиток, а бюрократичний авторитаризм. Економічний розвиток не обов'язково приводить до розвитку стабільних демократичних засад. Згідно з **Д.Куртом**, шанси демократії при переході від аграрного до ранньоіндустріального суспільства значно зменшуються, але в міру просування по шляху індустріалізму і ринкових реформ значно помітно зростають. В сучасній політичній і філософській літературі широко розповсюджене переконання, що економічні фактори здійснюють значний вплив на процес демократизації суспільства, проте не є **визначальними**. Розвиток стабільних демократичних засад стає можливим лише в тому випадку, якщо економічні зміни впливають на зміни в стратифікаційній системі суспільства та на зменшення поляризації суспільства, сприяючи зміні цінностей.

Розвиток демократичних засад стабільного регіонального врядування сприяє: формуванню у громадян нових цінностей, розвитку міжособистої довіри, компетентності і задоволення життям, а ці якості, взаємопов'язані з легітимацією демократичних політичних інституцій; **економічному зростанню**, що впливає на розвиток освіченості суспільства, так як саме найбільш освічена частина суспільства виражає симпатії до демократичного врядування; **економічному розвитку**, що створює більше ресурсів для розподілу їх серед різних соціальних груп, а це в свою чергу зменшує гостроту соціальних конфліктів; економічному розвитку, що приводить до формування середнього класу, який є основою соціальної демократії; **економічному розвитку**, що сприяє розвитку торгівлі, інвестицій, комунікацій, інформаційних технологій, що робить суспільство відкритим для демократичних ідей.

Розвиток стабільних демократичних засад регіонального врядування тісно пов'язаний з терміном „консолідація” суспільства. Поняття **консолідації**, як відмічають **Т.Карл** і **Ф.Шміттер**, означає **інституціоналізацію регіонального врядування**, тобто формування і утвердження таких демократичних політичних інститутів, які сприяють

узгодженню основних політичних сил з результатами стабільного демократичного політичного процесу. **Л.Даймонд** стверджує, що консолідація демократії зводиться до досягнення широкої і глибокої підтримки демократії. **Х.Лінц** і **А.Степан** пов'язують консолідацію з прихильністю більшості суспільства правилам і порядкам, що закріплені в Конституції даної країни, коли кожний політичний актор очікує поведінку іншого у відповідності з встановленими нормами і правилами. Інші автори дають визначення **консолідації**, що пов'язані з процесом утвердження відкритої структури, політичної конкуренції і змагальності, формування інституцій представництва інтересів. Засадами консолідації демократії є глибоке засвоєння суспільством демократичних норм і цінностей, а також форм політичної поведінки. Консолідацію суспільства слід уявити як процес вироблення згоди еліт відносно демократичних інституцій, так і підтримку їх суспільством. **Консолідація** на рівні регіонального врядування означає процес інституціоналізації вироблення в процесі демократизації норм, правил, процедур, форм політичної поведінки. Так, в політичній і філософській науці склалися два підходи до визначення **змісту консолідації**. З точки зору мінімалістського підходу, консолідація являє собою результат формування дієздатного громадянського суспільства, правової держави, лояльної до демократії бюрократії та інституціоналізації ринкової економіки. **Х.Лінц** і **А.Степан** виокремлюють чотири сфери, з якими пов'язана **консолідація демократії: громадське суспільство**, яке ефективно взаємодіє з демократією; **автономне політичне суспільство** (демократичні процедури та інституції); **лояльна по відношенню до демократії бюрократія** та ефективний держапарат; **правова держава; інституціоналізоване економічне суспільство**, яке являє собою сукупність стійкості норм, що регулюють як поведінку агентів на ринку, так і сферу взаємовідносин держави і ринку.

Р.Даль виокремлює декілька умов, які сприяють **консолідації** як розвитку стабільних демократичних засад регіонального врядування:

- 1) нейтралізація засобів насильницького примусу (контроль над армією, міліцією);
- 2) демократична політична культура суспільства;
- 3) однорідність суспільства в культурному відношенні, культурний плюралізм, наявність механізмів суспільної демократії;
- 4) консенсус еліт і суспільства відносно демократичних процедур, але збереження конкуренції і конфліктів.

Висновки

1. Стабільність політики означає здатність до змін і в той же час процес формування і підтримки впевненості в оптимальності та ефективності існуючого політичного режиму, найадекватнішого цінностям і традиціям того чи іншого суспільства. Вона проявляється у відсутності конституційних криз, насильства; одним із стабілізуючих

чинників є наявність соціальних каналів для запобігання протесту, легалізації конфлікту, своєчасності інституціоналізації соціально-економічних змін. Прикладом політичної стабільності є функціонування політичної системи США з її механізмом струмування та противаг, головними суб'єктами політичної стабільності є держава і суспільство; яка забезпечується легітимізацією влади, за допомогою єднання суспільства, формування його як єдиного соціального організму, здатністю до зовнішніх і внутрішніх трансформацій; удосконалення механізмів стабілізації соціально-політичної системи.

2. Демократія стає консолідованою, коли в даних політичних і економічних умовах певна система інститутів стає єдино можливою і сприяє стабільному розвитку регіонального врядування. Суть консолідації заключається в досягненні широкої і глибокої легітимації, коли всі найважливіші політичні актори – як на елітному, так і на масовому рівні – впевнені, що для їх країни демократичний режим краще будь-якої іншої альтернативи. Консолідація потребує інституціоналізації нових форм і структур демократичного режиму, розширення їх легітимації, подолання загроз демократичним засадам регіонального врядування та створення стійкого розвитку на рівні регіону.

3. Синергетично-методологічна парадигма дослідження сприяє досягненню стабільності в українському соціумі та подоланню ризиків як на рівні центру, так і на регіону.

Таким чином, **перспективи подальших досліджень:** аналіз умов досягнення стабільності в українському соціумі.

Джерела

1. Михальченко Микола. Україна як нова історична реальність: запасний гравець Європи. – Дрогобич: ВФ „Відродження”, 2004. – 488 с.

2. Новейший философский словарь: 3-е изд., исправл. – Мн.: Книжный Дом, 2003. – 1280 с. (Мир энциклопедий).

3. Юридична енциклопедія: В 6т / Ред. кол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – Л.: „Укр. енцикл.”, Т.5. – 2003. – 736 с.

4. Попов В.Н., Касьянов В.С., Савченко И.П. Системный анализ в менеджменте: Учебное пособие / Под ред. д-ра эконом. наук, проф. В.Н.Попова. – М.: КНОРУС, 2007. – 304 с.

5. Инглхарт Р. Культура и демократия. Культура имеет значение. Каким образом ценности способствуют общественному прогрессу // Под ред. Л.Харрисона, С.Хантингтона. – М., 2002. – С. 106-129.

6. Політика європейської інтеграції: Навчальний посібник / Під ред. д.ф.н., проф. Воронкової В.Г. – К.: ВД „Професіонал”, 2007. – 512 с.

7. Кіндратець О.М. Детермінанти сталого розвитку. – Запоріжжя: РВВ „ЗДІА”. – 2007. – 255 с.

Стаття надійшла 09.05.2007 р.